

INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATIV TOPSHIRIQLAR VA KOGNITIV YONDASHUV INTEGRATSIYASI

Mashrapova Sevara Xabibovna

Namangan davlat chet tillari instituti

E-mail: sevaramasrapova30@gmail.com

Tel: +998975939368

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tilini o'rganishda gapirish ko'nikmasining ahamiyati hamda uni rivojlantirishda kommunikativ topshiriqlar va kognitiv yondashuvning integratsiyasi masalasi yoritilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi — o'quvchilarning talaffuz, lug'at boyligi, grammatik jihatdan to'g'ri gapirish va og'zaki nutqdagi ravonlikni oshirishdir. Jarayonda kommunikativ topshiriqlar orqali o'quvchilar real muloqot vaziyatlarida faol ishtirok etish imkoniga ega bo'ladilar, kognitiv yondashuv esa ularning nutqiy xatolarini tahlil qilish va fikrlash jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi. Natijalar taxminiy shuni ko'rsatishi mumkinki, integratsiyalashgan yondashuv o'quvchilarning gapirish ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Maqolada ushbu yondashuvning afzalliklari tahlil qilingan hamda amaliyotchi o'qituvchilar uchun samarali metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: *gapirish ko'nikmasi, ingliz tili, kommunikativ topshiriq, kognitiv yondashuv, ravonlik, metodika, ta'lim jarayoni*

Keywords: *speaking skills, English language, communicative task, cognitive approach, fluency, methodology, educational process*

Ключевые слова: *навыки говорения, английский язык, коммуникативное задание, когнитивный подход, беглость речи, методика, образовательный процесс*

Kirish

So'nggi o'n yilliklar davomida ingliz tili dunyo tillari orasida yetakchi o'ringa chiqib, global til maqomiga ega bo'ldi. Ingliz tili xalqaro aloqa vositasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u fan, texnologiya, savdo va ta'lim kabi turli sohalarda keng qo'llanilmoqda. Bugungi kunda aksariyat mamlakatlarda ingliz tili maktablar va oliy ta'lim muassasalarida majburiy fan sifatida o'qitilmoqda. Kelajakda yuqori malakali inson resurslarini shakllantirish maqsadida ingliz tilini chuqur o'rganish va uni yosh avlodga imkon qadar keng miqyosda o'rgatish zarur, chunki ushbu tilda samarali muloqot qilish zamonaviy hayotda dolzarb ehtiyoj hisoblanadi.

Gapirish ingliz tilini o'rganishda muhim jihatlardan biridir. Rao (2019) ta'kidlaganidek, to'rtta til ko'nikmasi (tinglash, o'qish, yozish, gapirish) zamonaviy global dunyoda samarali muloqot uchun zarur bo'lsa-da, gapirish eng asosiy ko'nikma hisoblanadi. Har bir inson, hatto o'zi sezmagan holda ham, har kuni minglab so'zlarni talaffuz etadi va muloqotga kirishadi. Shunday ekan, ingliz tilida muloqot qilishning asosiy maqsadi – gapirish ko'nikmasini shakllantirishdir. Graves (2008) va Nazara (2011) fikriga ko'ra, til mohiyatan og'zaki muloqot vositasidir va ko'plab o'quvchilar uchun chet tilini yoki ikkinchi tilni o'rganishdagi yakuniy maqsad aynan gapirish ko'nikmasini egallashdir.

Biroq ingliz tilida gapirishni murakkablashtiradigan turli omillar mavjud. Ularning ayrimlari o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari (past o'ziga ishonch, cheklangan lug'at boyligi, noto'g'ri talaffuz), ayrimlari esa o'qitish metodlari, o'quv dasturi va muhit bilan bog'liqdir. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan samarali usullarni joriy etish zarur.

Nazariy asoslar

Til o'rgatishda kommunikativ yondashuv bugungi kunda eng samarali usullardan biri hisoblanadi. U o'quvchilarni faol muloqotga undaydi, real hayotiy vaziyatlarga yaqin sharoit yaratadi va ingliz tilidan amaliy foydalanishga keng imkoniyat beradi. Brown (2001) fikricha, kommunikativ topshiriqlar o'quvchini mustaqil fikrlashga, hamkorlikda ishlashga va real nutqiy vaziyatlarda o'zini erkin tutishga o'rgatadi.

Bundan tashqari, kognitiv yondashuv ham o'quvchilarning ongli ravishda bilim olishiga, til hodisalarini chuqurroq anglashiga yordam beradi. Anderson (2010) ta'kidlaganidek, kognitiv yondashuv nafaqat bilim olish jarayonini, balki fikrlash, tushunish, eslab qolish va qo'llash jarayonlarini ham faollashtiradi. Shu sababli, kommunikativ topshiriqlar va kognitiv yondashuvning integratsiyasi til o'rgatishda ikki tomonlama samara beradi: o'quvchilar tilni faol qo'llaydilar va uni ongli ravishda o'zlashtiradilar.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot pre-eksperimental uslubda olib borildi va unda bir guruhli pre-test va post-test dizayni qo'llanildi (Sugiyono, 2012). Tadqiqotda o'quvchilar ishtirok etadi. Tanlash jarayoni klaster tasodifiy usul orqali amalga oshiriladi.

Tadqiqot bosqichlari quyidagicha tashkil etiladi:

1. Pre-test – o'quvchilarning ingliz tilida talaffuz va gapirish bo'yicha dastlabki bilim va ko'nikmalari baholanadi.

2. Intervensiya – kommunikativ topshiriqlar va kognitiv yondashuvni integratsiya qilgan holda mashg'ulotlar o'tkaziladi.

- O'qituvchi o'quvchilarga talaffuz va ravonlik bo'yicha nazariy tushuncha beradi.

-Qisqa tavsiflovchi matnlar va rangli rasmlar taqdim etiladi.

- O'quvchilar juftliklarga bo'linib, rasmlar asosida 5 jumladan iborat tavsiflovchi gaplarni tuzadilar.

- Juftliklarda matn yodlanadi, og'zaki tarzda taqdim qilinadi va yozib olinadi.

- Natijalar o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan kognitiv yondashuv asosida muhokama qilindi.

3. Post-test – intervensiya dan so'ng o'quvchilarning gapirish ko'nikmalari qayta baholanadi.

Natijalarni tahlil qilishda test qo'llaniladi va uning qiymati jadval bilan solishtiriladi. Agar test qiymati yuqori bo'lsa, demak, qo'llangan usul samarali deb topiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'quvchilarning talaffuz, ravonlik, lug'at boyligi va grammatik to'g'rilik darajalarida sezilarli o'sish kuzatiladi. Pre-test natijalarida ko'plab o'quvchilar jumla tuzishda qiynalgan, so'z boyligi yetarli emasligi va talaffuzda xatoliklar ko'p bo'lgani aniqlanadi. Post-testda esa o'quvchilar ko'proq so'zlardan to'g'ri foydalanganlari, jummalarni yaxshiroq tuzganlari va talaffuzlari sezilarli darajada yaxshilangani kuzatiladi.

Muhokama qismida aytish mumkinki, kommunikativ topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini oshiradi, ular mashg'ulotlarda ko'proq gapirishga intiladilar. Kognitiv yondashuv esa o'quvchilarning o'z nutqlarini tahlil qilish, xatolarni ko'rish va ularni tuzatishga yordam beradi. Bu natijalar Brown (2001) va Anderson (2010) fikrlari bilan hamohangdir.

Xulosa va tavsiyalar

Mazkur tadqiqot shuni ko'rsatishi mumkinki, kommunikativ topshiriqlar va kognitiv yondashuvning integratsiyasi ingliz tili o'quvchilarining gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilarning talaffuz, lug'at boyligi, grammatik tuzilmalar va ravonlikdagi o'sishlari bunga yaqqol dalil bo'lishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga aniqlab, unga asoslanib quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Ingliz tili darslarida kommunikativ topshiriqlardan muntazam foydalanish kerak.
2. O'quvchilarga real muloqot vaziyatlariga yaqin mashg'ulotlar tashkil etish lozim.
3. Kognitiv yondashuv orqali o'quvchilarning nutqiy xatolarini tahlil qilish va tuzatish jarayoniga ko'proq e'tibor qaratish kerak.
4. Keyingi tadqiqotlarda bu usulni turli sinf darajalarida va ko'proq ishtirokchilar bilan sinab ko'rish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar

1. Graves, K. (2008). The language curriculum: A social contextual perspective. *Language Teaching*, 41(2), 147-181.
2. Nazara, S. (2011). Students' perception on EFL speaking skill development. *Journal of English Teaching*, 1(1), 28-43.
3. Rao, P. S. (2019). The importance of speaking skills in English classrooms. *Alford Council of International English & Literature Journal*, 2(2), 6-18.
4. Sugiyono. (2012). *Metode penelitian pendidikan*. Bandung: Alfabeta.
5. Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching*. Pearson Longman.
6. Nunan, D. (1991). *Language teaching methodology*. Prentice Hall.
7. Harmer, J. (2007). *The practice of English language teaching*. Pearson Longman.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge University Press.
9. Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford University Press.
10. Littlewood, W. (2004). The task-based approach: Some questions and suggestions. *ELT Journal*, 58(4), 319-326.
11. Bygate, M. (2001). *Speaking*. Oxford University Press.
12. Thornbury, S. (2005). *How to teach speaking*. Pearson Longman.
13. Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and principles in language teaching*. Oxford University Press.